

Člověk a reflexe / Reflexe a uvědomění

Je třeba rozlišovat mezi reflexí (reflektováním jako aktivitou či akcí) a sebevědomím (sebeuvědomováním rovněž jakožto aktivitou). V reflexi se myslící bytost (člověk) obrací k „sobě“ tak, že se obrací ke svým aktivitám a zkušenostem s aktivitami, aby je myšlenkově zachytila a „uchopila“, pochopila, pojala. V reflexi si proto uvědomuje lepším nebo horším způsobem rozdíl mezi tím, k čemu (eventuelně ke komu) se ve svých aktivitách (prakticky i myšlenkově) vztahovala, a tím, co bylo v tomto vztahování jejím „výkonem“, zejména pak výtvořem, produktem (to už ovšem znamená významné soustředění na zpředmětněnou složku onoho výkonu). Odtud je nahlédnutelné, že sebeuvědomování je přinejmenším pouze jednou částí, jednou stránkou či složkou reflektování. Záleží ovšem na myšlenkových přístupech a postupech, tedy také na myšlenkových prostředcích, jichž je přitom používáno.

Sebeuvědomování vede totiž nejen k uvědomování sebe jakožto „já“, ale může být více nebo méně zatíženo zpředměťováním onoho „já“ na „ono“, které za určitých okolností může téměř překrývat a z větší části přímo zakrývat ono „já“ (přičemž nemusí jít jen o vyslovené „zvěčňování“, jak je známe z mnoha přístupů psychologických resp. psychologicko- sociologických, ale také třeba ve smyslu nějaké identifikace s kolektivem různého druhu – jak to známe z případů relativizace osobní individuality až dokonce jejího popření či zapření). Proto musíme vidět v reflexi a reflektování nejen fenomén širšího rozsahu a větší komplexnosti, ale za určitých předpokladů také jakýsi prostředek, umožňující podrobit sebeuvědomění nezbytné distanci a kritické kontrole. Zatímco ono sebeuvědomování je vždy nějak zacíleno k dosažení sebeuvědomění jako výsledku, kterým je možno se více nebo méně uspokojit, reflexe naproti tomu může být zacílena a „končit“ vždycky jen provizorně, aby se dříve nebo později mohla pozvednout a také skutečně pozvedla k novému, dalšímu výkonu, v němž nové reflexi podrobuje i tu právě provedenou reflexi předchozí. V reflexi tedy musíme vidět nejen jednotlivé akty či výkony, nýbrž svého druhu praxi, která v sobě „obsahuje“ něco jako způsob přístupu a postupu, jaký může být aplikován i v jiných případech – tedy něco jako „metodu“, něco, co nesplývá a neztotožňuje se s jednotlivými akty jakožto pohyby a výkony „já“ jako subjektu, nýbrž co má jakousi samostatnost a relativní svébytnost „vedle“ těchto aktů – co je tedy „metodou“ (ve smyslu META = vedle, a HODOS = cesta).

(Písek, 091104-1.)